

استاد ESTAD

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

E-ISSN: 2651-3013

Cilt: 4 Sayı: 2 Ağustos 2021

ss. 635-649

Makalenin Geliş

Tarihi

16/07/2021

Makalenin

Kabul Tarihi

30/08/2021

Yayın Tarihi

30/08/2021

EMİNÜDDİN BABA'NIN RİSÂLE-İ KUDSİYYE'Sİ

Ahmet GÜNDÜZ¹

ÖZET

XV. yüzyılın sonu, XVI. yüzyılın başlarında yaşamış olan Eminüddin Baba b. Davud hakkında kaynaklarda yeterli bilgi yoktur. Bununla birlikte, "Risâle-i Kudsiyye" adlı eserinden yola çıkarak onun hayatı ve edebî kişiliği hakkında yorumlarda bulunmak mümkündür. Buna göre, Eminüddin Baba Sultan II. Bâyezîd'in tahta geçtiği (1481-1512) dönemde yaşamış ve "Risâle-i Kudsiyye" adlı eserini de ona ithafen yazmıştır. Eserinden yola çıkarak Eminüddin Baba'nın, eserin yazıldığı tarihten önce ahirete irtihal etmiş, velayet sahibi bir amcası olduğunu, ondan çok etkilendiğini ve bu eseri de onun anlattıkları üzerine yazmaya karar verdiğini, rüyasında Hz. Peygamberin, "ilim sıfatını kaleme getir, benim halifeme ilet" hitabı üzerine de hemen o saatte bu eseri yazmaya başladığını anlıyoruz.

Eminüddin Baba'nın elimizde bulunan tek eseri, *Risâle-i Kudsiyye* adlı tasavvufî eserdir. Eser, Allah'a hamd ve sena ile başlar, Hz. Muhammed'in vasıfları ve övgüsüyle devam eder. Müellif daha sonra, Allah'ın ilminden, her eşyada olan sırrından, esma ve sıfatlarından, arşın, yerin, kalemin ve yedi kat göklerin tılsımlarından, tüm yaratılmışların düzen içinde olmasından söz eder. Ayrıca yedilerin, kırkların, tasavvuf

* Bu makale, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanmış olan çalışmadan hareketle düzenlenip yazılmıştır.

** Eski Türk Edebiyatı Uzmanı., İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ahmetgndz3455@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0439-8469

erenlerinin kim olduklarını, Allah'ın kıyamet günü gökleri ve yerleri nasıl yıkacağını, insanın hallerini, âşık ve maşuğun özelliklerini anlatır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, Türk tasavvuf edebiyatı, İslâmî Türk edebiyatı, Emînüddîn Baba, Risâle-i Kudsiyye.

RISALE-I KUDSIYYE OF EMINUDDIN BABA

ABSTRACT

There isn't enough information about Emînüddîn Baba b. Davud who lived in the late 15th and early 16th century. Nevertheless, based on his work called *Risâle-i Kudsiyye*, it is possible to deduce some information regarding his life and his literary personality. Emînüddîn Baba lived in the reign of Sultan Bayezid II (1481-1512) and dedicated his book to the Sultan. Based on his work, we understand that he was relatively impressed by his late saint uncle and decided to write this book upon his lessons. Moreover, in his dream, right after the Prophet Muhammad's saying "write about the attributes of knowledge and passed along to my khalifa", he started to write down this book.

His only work that we have today is *Risâle-i Kudsiyye*. This work, written in a mystical nature begins with praise and glory to Allah, then continues to the attributes and compliment of the Prophet Muhammad. Thereafter, he writes the knowledge of Allah, Allah's mystery in every object, Allah's names and attributes, the talismans of the heavens, the earth, the pencil and the seven-layered heavens. Then he continues to explain all creatures being in order and talked about who the yediler, kırklar and saints are, how Allah is going to demolish the heavens and the earth in the day of judgement, and the attitudes of human and the particular features of lover and beloved.

Keywords: Classical Turkish literature, Turkish sufi literature, Islamic Turkish literature, Emînüddîn Baba, Risâle-i Kudsiyye.

GİRİŞ

Risâle-i Kudsiyye, XV. yüzyılın sonu ile XVI. yüzyılın başında kaleme alınmış tasavvufî mahiyette bir eserdir. Burada tasavvufun tanımından kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. Her ne kadar her sūfi, tasavvufu içinde bulunduğu hâle göre tarif ettiyse de, tasavvufu kısaca kul ile Allah arasında ihsan olayının gerçekleşmesi veya kulun ihsan vasfını kazanmasının yollarını gösteren bir ilim veya batınî bir fıkıh; Allah'ın birliğinin zevkini bütün benliğinde hissederek kendi iç âleminin derinliklerine ve dış âlemin sırlarına ermek için tâkip ettiği düşünce ve amel sistemi yaratılış; bu âlem ve ölümden

sonrası üzerindeki düşünüş ve inanış yolu olarak tanımlayabiliriz (Cebecioğlu, 1997: 261).

Bilindiği gibi Selçuklular devrinde başlayan Anadolu'nun Türkleşme ve İslamlaşma süreci, Osmanlılar döneminde de hızlanarak devam etmiştir. Türklerin Anadolu'ya yoğun bir şekilde yerleşmeye başlaması ise, 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra meydana gelmiştir. Bu tarihten XIV. yüzyıla kadar devam eden Türk göçleri, büyük çoğunlukla Mâverâünnehir, Hârizm, Horasan, Azerbaycan ve Arran dolaylarında olmuştur. Bu göçlerle pek çok şeyh ve derviş Anadolu'ya göç etmiş ve Anadolu'da tasavvufi faaliyetlerin temeli atılmıştır (Öngören, 2003: 17).

Selçuklu hükümdarları, Anadolu'ya gelen bu dervişlere sahip çıkarak, onların faaliyetlerine imkân tanımışlardır. Kültürel faaliyetlerin canlı olduğu XIII. yüzyılda Anadolu'da, vahdet-i vücud düşüncesini sistemleştiren İbn Arabî onun görüşlerini geniş çevreye yayan talebesi Sadreddin Konevî ve Mevlevîliğin piri Mevlâna Celaleddin-i Rumî gibi mutasavvıflar düşünce ve eserleriyle hizmet etmişlerdir (Üstüner, 2008: 276).

Türkler arasında tasavvufun yayılması oldukça hızlı olmuştur. XIII. yüzyılda Anadolu'da teşekkül dönemini yaşamış olan Türk tasavvuf edebiyatı XIV. yüzyıldan itibaren çeşitli tasavvufi zümrelerin yaygınlaşmasıyla ürünlerini ve etkinliğini arttırmaya başlamıştır. XV. yüzyıldan itibaren ise Anadolu'da kurumsallaşan ve çeşitlenen tarikat ve zümreler çerçevesinde birçok mutasavvıf şair yetişmiştir (Bilgin, 2016: 104).

Bu yüzyılda Anadolu'da Türk tasavvuf şiirinin geliştiğini, kurumsallaşan ve çeşitlenen tarikatlar çerçevesinde halka hitap eden mutasavvıf şairlerin yetiştiğini görürüz. Bu yüzyıla kadar İran edebiyatının etkisiyle tamamen tasavvufî bir mahiyet gösteren Osmanlı şiirinde Yunus Emre'yle canlanan millî tarzı da bırakmadan bu tür şiirlerin daha güzel örnekleri verilir (Bilgin, 2007: 331-352).

Sonuç olarak, XV ve XVI. yüzyıllar, klasik Türk edebiyatının en verimli çağı diyebileceğimiz, başta tasavvufi eserler olmak üzere nesir türünde birçok eserin kaleme alındığı dönemlerdir. Bu dönemde, Anadolu'da tasavvuf edebiyatı gelişmiş ve dinî-tasavvufi eserlerin sayısı artmıştır. Bunda, Sultan II. Bâyezid'in tasavvuf ehline ve ilim adamlarına verdiği değer de etkisi vardır. Eminüddin Baba da eserini böyle bir dönemde kaleme almıştır.

1. Eminüddin Baba'nın Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri

XV. yüzyılın sonu, XVI. yüzyılın başlarında yaşamış olan Emînüddîn Baba hakkında kaynaklarda yeterli bilgi yoktur. Künyesinin Emînüddîn Baba b. Davud olmasından, babasının isminin Davud olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca eserinde yer alan:

“Hâzret-i Sultân Bâyezîd geldi, ol taht üstine oturdu” (5a/11-15).

ifadesi, Emînüddîn Baba'nın II. Bâyezîd döneminde yaşadığını göstermektedir. Emînüddîn Baba'nın ölüm tarihi ise bilinmemektedir.

“meger bir âhiretlik ‘ammumuz var idi, zamânenüñ ulusu idi. Anunî naşibi Hâk’ dan virilmiş idi ve şâhib-i velâyet kişi idi ve anunî görmediği makâm ve bilmediği ‘ilm yok idi” (4b/1-3).

İfadesinden yola çıkarak ilim sahibi bir amcasının varlığından haber vermektedir.

“Allâhu te‘âlânuñ kullarına muhabbetüm ziyâdedür ve meşâyih ve ‘ulemâ birbirinden ayırmazın ve dahı bir kimesne terbiyesiyle iş görmedüm ve hâlvette sülük yolın görmedüm ve vâkı‘alar tesellisin almadum ve bu yazılan ‘ilmde benüm tesellim yokdur” (6a/7).

İfadesinden de hiç kimseden eğitim almadığı, hiçbir şeyhe intisap etmediği, yazdığı bu eseri şahsî bir menfaat için değil, tamamen Allah'ın rızasını kazanmak için yazdığı anlaşılmaktadır.

Emînüddîn Baba'nın edebî kişiliğini kendi eserinden yola çıkarak aydınlatmaya çalışacağız. Öncelikle müellif eserini yazarken, kullandığı cümlelerin ve ifadelerin anlaşılmasını arzuladığını ve bundan dolayı kısa ve anlaşılır ifadeler tercih ettiğini görmekteyiz.

Anlatımı, mümkün olduğunca kısa ve açık tutmaya çalışır. Hatta kimi zaman “Eger tafşil olursa taşvîl olur hemân maşşüdü beyân idelüm” (65b/7-8) diyerek ayrıntılara yer vermediğini ifade eder. Dili oldukça sadedir. Bununla birlikte, eserde konuya uygun şekilde kullanılan pek çok ayet, hadis ve Arapça ibarenin bulunduğunu da söylemek gerekir.

“iki gün geçüp üçüncü günün gice yadsu namâzın kılup hâtırundan geçdi ki, ‘aceb bu kitâba ne ism tesmiyye itsem diyü, ‘akabince bu hâtırâ geldi ki, bunu emr eyleyen ismin dahı vire didüm” (7a/1-3).

“biri cemâl ve biri celâl nûridur ve bu maḥlûkât iki bölükdür, biri ehl-i cennet ve biri ehl-i cehennemdür ve cemî' eşyānuñ ḥilkati ol yedi nûrin muḳtezāsı üzere ḥalk olmuşdur ve her bir nûruñ bir dürlü rengi vardur” (11a/14-15; 11b/1-2).

Eserden alınan yukarıdaki ibarelerden de anlaşılacağı üzere eserin dili sade ve anlaşılırdır.

Emînüddîn Baba, eserinin ortaya çıkışını anlatırken, “bu yazılan ‘ilmde benüm tesellim yokdur, illâ ki Ḥüdâ’nun ‘illetsiz hidâyeti ve baḥşîşidür” (6a/9-10) demektedir. Bir başka deyişle, eserini, aslında ilahî bir ilhamla kaleme aldığını kaydetmektedir.

Eserinde yer alan “ammâ bunu okıyup dinleyenlerden tevekküm budur ki bunun eksik yerine bakmayalar” (6a/4-5) ibaresinden anlaşıldığına göre, o, eserinde eksikliklerin olabileceğini kabul eder ve okuyuculardan bu eksiklikleri hoş görmelerini ister.

Emînüddîn Baba'nın şu an için bilinen tek eseri *Risâle-i Kudsiyye*'dir. Bu eser, “şelaş u tıs'aumiye senesinde mübârek Şa'bân-ı şerîfuñ evvelinde çehâr-şenbe günü” ibaresinden anlaşıldığı kadarıyla H. 903 Şaban/M. Mart 1498 tarihinde yazılmıştır.

2. Eserin Yazılış Sebebi ve Adının Konulması

Emînüddîn Baba, eserinde anlattığına göre, bir gün amcası ona gördüğü bir rüyadan bahseder. Bu rüyada, Hz. Peygamber müellifin amcasına “Benim şeriatimi saklarsan dünyada ve ahirette aziz olursun” demiştir (5a/5). Emînüddîn Baba, amcasının anlattığı bu rüyadan çok etkilenir. Hem bu sebeple, hem de hayır dua ile anılmak için eserini kaleme alır.

Eserinin bir başka bölümünde ise, amcasının ona, “keşf ve kerâmetin âşıklara hoş geldiğini ve onları Allah'tan uzaklaştırdığını” söylediğini ve kendisinin de bu durumun sakıncalarını dile getirmek için eserini kaleme aldığını belirtir

“keşf ve kerâmātuñ ‘âşıklara perde olduğın ve ol iş anlara hoş gelüp Ḥaḳ'dan ırak oldukların ol velîden işitmiş” (4b/5-7).

Müellif, eserinin adını neden *Risâle-i Kudsiyye* koyduğunu da yine kendisi haber verir. Emînüddîn Baba, bir gün namaz kıldıktan sonra Hak teala onu bir ilim deryasının kenarına iletir. Deryanın suyundan içtikten sonra ona,

“padişahı seviyorsan bu deryadan verilen suyu ona ulaştır” derler. Ayrıca Hz. Peygamber, “o su ilim sıfatıdır, onu kaleme getir ve benim halifeme tebliğ eyle. Benim şeriatim üzerine inayet kılınsın ve ümmetimi şeriat gözüyle gözlesin. Dünyada benim onlardan başka bir derdim yok” der. Eminüddin Baba, hemen o saatte kalemi eline alıp yazmaya başlar. “Bu eseri yazmamı emreden ismini de verir” diye düşünürken, nihadında bir ilim doğar ve Hz. Peygamber ona, “sana verdikleri su, kutsal ruhun suyudur. O suyun erişmediği yer yoktur. Her şeyde görünen onun sırrıdır. Bu kitaba da ona münasip isim koy” der ve müellif de böylelikle eserinin adını *Risâle-i Kudsiyye* koyar (7a/1-8), (5b/10-15; 6a/1-3).

3. Eserin Konusu

Tasavvuf konulu bir eser olan *Risâle-i Kudsiyye*, on babdan ve otuz üç fasıldan oluşmaktadır:

İlk bab, iki fasıl halinde düzenlenmiştir. İlk fasıl, yerin ve göğün yaratılışı hakkındadır. İkinci fasıl ise, vahdet noktasını ve ilm-i ledünninin aslını bildirir.

İkinci bab, üç fasıl olarak düzenlenmiştir. İlk fasıl, padişahların sırrını, yaratılışlarını ve onların Hak katındaki menzillerini; ikinci fasıl da vezirlerin ve diğer devlet adamlarının padişahla ilişkisini beyan eder. Üçüncü fasılda ise, padişahların fakirler ile birliği ve zıllullah sırrı konu edilir.

Üçüncü bab, yedi fasıl halinde düzenlenmiştir. Birinci fasıl, kutbun makamını beyan eder. İkinci fasıl, feleğin nasıl döndüğünü belirtir. Üçüncü fasıl, yedilerin halini ve kutb ile ilişkisini beyan eder. Dördüncü fasıl, kırkların halini anlatır. Beşinci fasıl, üç yüz altmış altı mutasarrıf ereni hakkındadır. Altıncı fasıl, efradın hâline ayrılmıştır. Yedinci fasıl ise, evtadın hâlini anlatır.

Dördüncü bab, iki fasıl halinde düzenlenmiştir. Bunun birinci faslı, ruhun bedene taalluku üzerindedir. İkinci faslı ise, ruhun bedene taallukundan doğan hicaplarını beyan eder.

Beşinci bab, üç fasıl halinde düzenlenmiştir. Birinci fasıl, ezel ve ebed hakkındadır. İkinci fasıl, ezelin ve ebedin mazharlarını beyan eder. Üçüncü fasıl da şeriatla velayetin birbirine mukabil olduklarını anlatır.

Altıncı bab, iki fasıl halinde düzenlenmiştir. Birinci fasıl, ateş gaybını ve onun sırlarını anlatırken, ikinci fasıl, ezeli bi'l-vücut ve ebedi bi'l-beka sırrını açıklar.

Yedinci bab, üç fasıl halinde düzenlenmiştir. Birinci fasıl, nefsin arızî sıfatlarını beyan eder. İkinci fasıl, Hak'tan halka ve halktan Hakk'a olan yolları anlatır. Üçüncü fasıl, meşayihin âlem-i asıldan dünyaya getirdiklerinin sırrını, makamlarını ve taçlarındaki işaretleri konu alır.

Sekizinci bab, iki fasıl halinde düzenlenmiştir. Birinci fasıl, Hak tealanın “fedhuli fi 'ibadî vedhuli cenneti” dediğinin işaretini beyan eder. İkinci fasıl ise, firdevs makamı hakkındadır.

Dokuzuncu bab, üç fasıl halinde düzenlenmiştir. Birinci fasıl, aşkın tohumunu konu edinir. İkinci fasıl, aşk kisvesini anlatır. Üçüncü fasıl ise, velilere, aşkın neler ettiğini konu eder.

Onuncu bab, altı fasıl halinde düzenlenmiştir. Birinci fasıl, âlem-i afakla âlem-i enfüsün halini; ikinci fasıl, keşfi; üçüncü fasıl, kerameti; dördüncü fasıl, Kaf dağının sırrını; beşinci fasıl da Hakk'ın cemalini beyan eder. Altıncı ve son fasılda ise, Allah'ın zatının ve sıfatının tecellisi anlatılır.

Sonuç olarak, tasavvufî mahiyette yazılan bu eser, on bab ve otuz üç fasıldan ibarettir. Her babın girişinde o babda nelerin konu edileceği belirtilmiş ve ardından bablar, fasıllara ayrılarak her konu detaylı bir şekilde işlenmiştir.

4. Eserin Dili ve Üslubu

Risâle-i Kudsiyye, devrine göre açık ve anlaşılır bir dille kaleme alınmıştır. Bununla birlikte Emînüddîn Baba, savunduğu konuları desteklemek için, ayet ve hadisleri çokça kullanmıştır. Arapça ve Farsça kelimeler ve tamlamalar da eserde oldukça geniş yer kaplamaktadır. Ancak üçlü terkiplere çok fazla yer verilmemiştir. Özellikle Allah'ın, Hz. Peygamber'in ve padişahın vasıflarından bahsederken Arapça ve Farsça terkipler kullanılmıştır.

Eserin dili her ne kadar halk için yazılmış, sade ve anlaşılır olsa da, müellif birçok yerde Arapça ibareleri tercüme etmeden kullanmıştır. Ayrıca eserin bazı kısımlarında “daha fazla açıklamanın gerekli olmadığını, anlamak isteyen zaten anlamış olacağını” bildirmesi aslında tasavvufî hayata aşına olanları veya seyr ü süluk yoluna girmiş olan insanları hedef aldığını da göstermektedir.

Eserin üslubuna baktığımızda ise, eserde anlatılmak istenilen konuların örneklerle genişletildiğini ve bahsedilen konunun çerçevesinden çıkılmayarak maksat üzerinde durulduğunu görürüz. Emînüddîn Baba, konuyu özet bir şekilde ele aldığını dile getirir:

“bunda söz çokdur lakin her kim me‘âniyle zindedür fehm eyler ve her kim mürdedür, eger biñ bu kadar söz söylesek bir harf işitmez” (33a/7-9).

“eger tafşîl olursa tatvîl olur, hemân maqşûdı beyân idelüm” (65b/7-8).

Bununla birlikte müellif, eserde genel manada özet bilgiler verdiği için, kısa ve öz olarak yazdığı için eserin adına kendisi de “muhtasar metin” demiştir:

“Bilgil ki bu muhtaşaruñ yazılmasına sebep oldur ki” (4a/15).

Eserden alınan aşağıdaki ifadelerden anladığımız üzere, Emînüddîn Baba bazı konuları tam anlamıyla açıklamaya izninin olmadığını belirtmiştir. O, bunun Allah’ın sırrı ve Hz. Peygamber’in edebi olduğunu dile getirmiştir.

“zîrâ âdâb-ı Muhammedî’dür ve Haqq’uñ zâtı ‘ilmidür, ifşâya izn yokdur (67b/13).

“lâ-cerem ‘aşk ol ikisinüñ arasında olan muhabbete ve şevka dirler ve ol ma‘nevî sırdur kim dile beyâna gelmez” (58a/6-7).

5. Eserin Bilinen Nüshaları

Eserin bilinen beş nüshası vardır. Bunların ikisi, Mevlana Müzesi Kütüphanesi; biri Millet Kütüphanesi nüshası; biri Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, diğeri ise Süleymaniye Kütüphanesi nüshasıdır. Bu nüshaların tavsifi şu şekildedir:

Mevlânâ Müzesi Yazma Eserler Kütüphanesi No: 2169

Varak sayısı: 58

Satır sayısı: 27

Ölçüsü: 20.3 X 14

Yazı çeşidi: Talik

Tarihi: Belirsiz

Mevlânâ Yazma Eserler Kütüphânesi 2169 numarada kayıtlı olan nüshadır. Mecmua şeklinde olup üç eseri ihtiva etmektedir. Bunlardan ilki *Risâle-i Kudsiyye*'dir. Diğerleri ise “Şemsiyye” ve “*Kitabü'l-müntehab min Kabsü'l-envâr ve Cami'ül-esrâr*” isimli eserdir.

Risale-i Kudsiyye, mecmuanın 1b-58a varakları arasındadır. Bablar, fasıllar, ayetler kırmızı ile yazılmıştır. 3a varagında müellifin adı geçmektedir. Risâleyi istinsah eden Ahmed b. Rıdvan Kütahyalıdır.

Mevlânâ Müzesi Yazma Eserler Kütüphanesi No: 2170

Varak sayısı: 105

Satır Sayısı: 17

Ölçüsü: 23.3 X 14.5

Yazı çeşidi: Nesih

Tarihi: Belirsiz

Müstensihi: Aliyyü'l-Kufî

Mevlana Müzesi Yazma Eserler Kütüphânesi 2170 numarada kayıtlı olan nüshadır. Mahfaza içinde, miklepli, kağıt kaplı mukavva ciltlidir. Sayfa kenarları altın cetveli, boşluklar kırmızıyla yazılmıştır. Hacı Abdülganî oğlu “Aliyyü'l-Kufî” tarafından istinsah edilmiştir. Yazılış tarihi yoksa da son devrin yazısıdır. Başı ve sonu 2169 numaradaki nüsha ile aynıdır. (Gölpınarlı, 1971: 245).

Bu nüshanın 61a varakından 64a varagına kadar olan kısmı eksiktir. Diğer nüshalardan farklı olarak ayetler, hadisler, bablar, fasıllar ve Arapça ibareler kırmızıyla yazılmamıştır.

Süleymâniye Yazma Eserler Kütüphânesi Bağdatlı Vehbi Bölümü No: 741

Varak sayısı: 72

Satır sayısı: 15

Ölçüsü: 20,6 X 14,1

Yazı Çeşidi: Nesih

Tarihi: Belirsiz

Müstensihi: Belirsiz

Süleymâniye Yazma Eserler Kütüphânesi, Bağdatlı Vehbi Bölümü, 741 numarada kayıtlı olan nüshadır. *Risâle-i Kudsiyye* adıyla kayıtlı olan eserin müstensihi belli değildir.

Diğer nüshalar besmele ile başlarken bu nüsha “Eminüddin Baba b. Davud gafaralâlu lehumâ” şeklinde başlamıştır. Ayetler, hadisler bablar, fasıllar ve Arapça ibareler kırmızıyla yazılmıştır.

Ankara Millet Kütüphanesi (06 Mil Yz A 8720)

Varak sayısı: 133

Satır sayısı: 13

Ölçüsü: 250x145-128x88 mm

Tarihi: h.944/m.1537Yazı Çeşidi: Nesih

Müstensihi: Yusuf b. Hayreddin

İlk varağı silik olan bu nüshada ayetler, hadisler, bablar, fasıllar ve Arapça ibareler kırmızıyla yazılmıştır. Metnin kenarı kırmızı renk olacak şekilde, tüm varaklar cetvelle çizilmiştir. Eserin sayfa kenarları yıpranmıştır, ayrıca kimi sayfalarda rutubet izi vardır.

Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi (044802/2 Yer No:1107-2)

Varak sayısı:133

Satır sayısı: 13

Ölçüsü: 180x128-(125x90) mm

Tarihi: XVII. Yüzyıl

Yazı Çeşidi: Nesih

Müstensihi: Belirsiz

Eser, “heza kitab-ı *Risâle-i Kudsiyye*” şeklinde başlamaktadır. Bablar, fasıllar, ayetler, hadisler ve Arapça ibareler kırmızı ile yazılmıştır. Eserin ilk sayfasında metnin kenarı kırmızı renk olacak şekilde cetvelle çizilmişken, diğer sayfaların sadece birkaç tanesi çizilmiştir.

SONUÇ

Risale-i Kudsiyye, XV. yüzyılın sonu ile XVI. yüzyılın başlarında tasavvufi nitelikte yazılmış bir eserdir. Eserde, fitratın bidayeti, padişahların sırrı, kutbun sırları, şeriatın kaideleri, nefsin yaratılışı, demirin ve taşın içinde olan ateşin hakikati, günahın ve sevabın ne olduğu, âşık ve maşukun vasıfları ile keşf ve kerâmet hakkında bilgi verilmiştir.

Eserin yazılış amacına baktığımızda ise, müellifin hem hayır dua ile anılmak için hem de amcasının gördüğü bir rüyadan etkilendiği için bu eseri kaleme almaya başladığını görüyoruz. Esere göre, müellifin amcası rüyasında Hz. Muhammed'i görür ve Hz. Peygamber ona, "Benim şeriatimi saklarsan dünyada ve ahirette aziz olursun" der. Bu söz de Eminüddin Baba'da dinî bir eser kaleme alma isteği uyandırır. Bunun yanı sıra, yine amcasının, keşif ve kerametın Hak âşıkları için tehlikeli olduğu, bazı sâliklerin keşif ve kerameti asıl hedef olarak görerek ve Allah'tan uzaklaştıkları yönündeki fikirleri de müellifi böyle bir eser kaleme almaya sevketmiştir.

Sonuç olarak, Eminüddin Baba *Risâle-i Kudsiyye* adlı eserini tasavvufi geleneğin dışına çıkmayarak, diğer mutasavvıfların eserleriyle benzer şekilde yazmıştır. Bununla birlikte tasavvufa dair görüşleri de geleneğin tekrarcısı olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

BİLGİN, A. Azmi (2007). "Türk Tasavvuf Edebiyatı Literatürü", Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, c.5, Sy.10, s.331-352.

BİLGİN, A. Azmi (2016). Türk Tasavvuf Edebiyatı Makaleleri, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s.104.

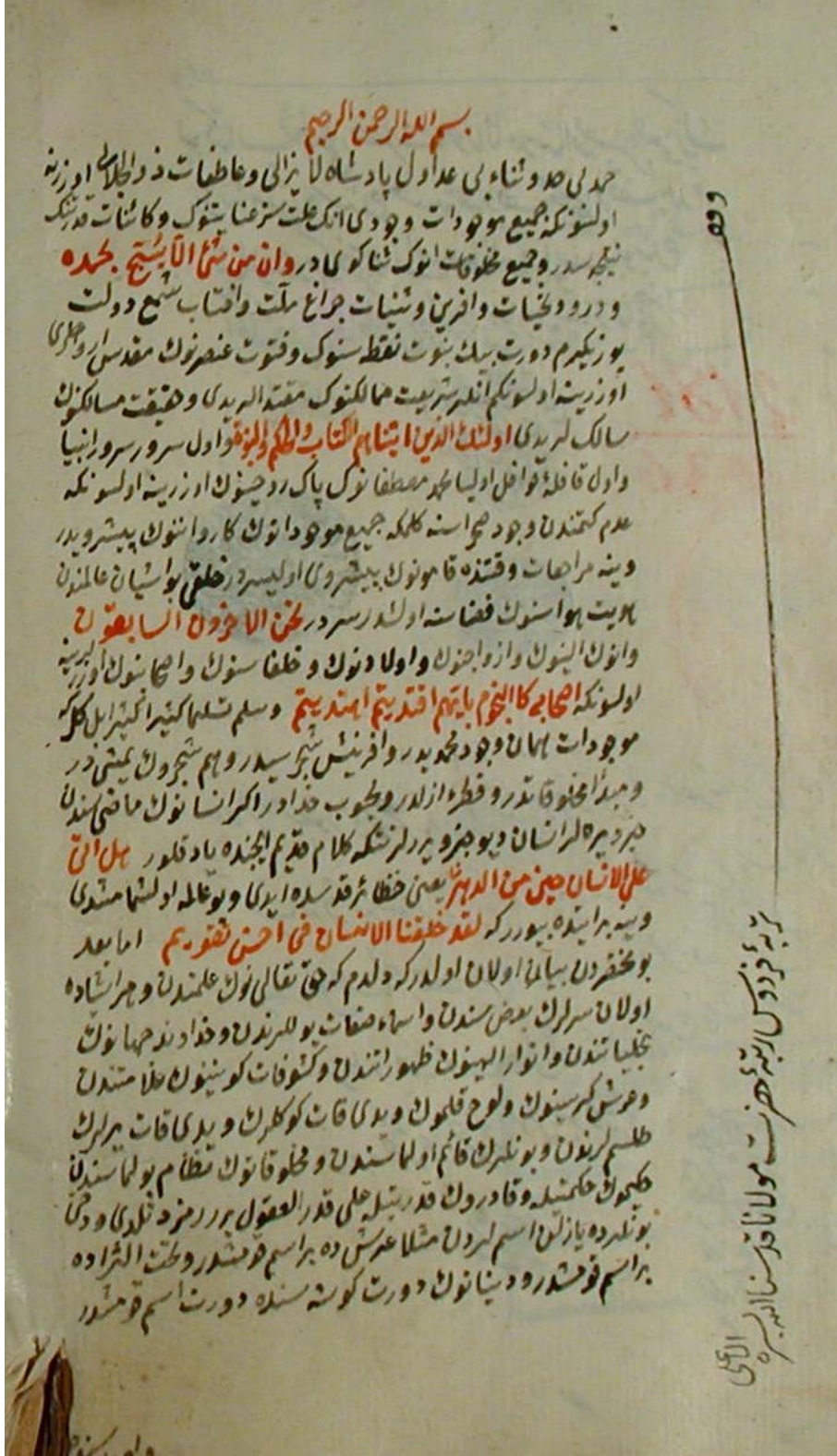
CEBECİOĞLU, Ethem (1997). Tasavvuf Terimleri Ve Deyimleri Sözlüğü, Ankara: Rehber Yayınları, s.261.

GÖLPINARLI, Abdülbaki (1971). Mevlana Müzesi Yazmalar Kataloğu, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, c.II, s.245.

ÖNGÖREN, Reşat (2003). Osmanlılarda Tasavvuf, Anadolu'da Sufiler, Devlet ve Ulema (XVI. Yüzyıl), İstanbul: İz Yayınları, s.17.

ÜSTÜNER, Kaplan (2008). "XIV. VE XV. Yüzyıl Divanlarında Tasavvuf", TÜBAR-XXIV, s.276.

Mevlânâ Müzesi Yazma Eserler Kütüphanesi 2169 numarada kayıtlı olan nüshanın ilk varağı ve transkripsiyonlu hâli görülmesi açısından aşağıya eklenmiştir.

Bismi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm

1b

(1) Ḥamd-i bî-ḥadd ve şenâ-yı bî-'add ol pâdişâh-ı lâ-yezâlî ve 'âtıfât-ı Zü'l-celâlî üzerine (2) olsun ki cemî' mevcûdât vücûdı anuñ 'illetsiz 'inâyetinüñ ve kâinât kudretinüñ (3) neticesidür ve cemî' maḥlûkât anuñ senâ-güyudur. **وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ** (4) ve dürüd u taḥiyyât ve âferîn ve tehniyât çerâğ-ı millet ve âfitâb-ı şem'-i devlet (5) yüz yigirmi dört biñ nübüvvet noktasınuñ ve fütüvvet 'unşurınıñ muḥaddes ervâḥları (6) üzerine olsun kim anlar şerî'at memâlikinüñ miḳdârlarıydı ve ḥaḳîḳat mesâlikinüñ (7) sâlikleriydi. **أُولَئِكَ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ** Ve ol server, server-i enbiyâ (8) ve ol kâfile ḳavâfil-i evliyâ ve Muḥammed Muştafâ'nuñ pâk ruhınıñ üzerine olsun ki (9) 'adem ketminden vücûd saḥrâsına gelmege cemî' mevcûdâtuñ kârvânınıñ pîş-revidür (10) ve yine mürâca'ât vaktinde ḳamunuñ pîş-revi, evvelîsidür, ḥalkı bu âşiyân 'âleminden (11) hüviyyet hevâsınıñ fezâsına ulaştırmışdur. **نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ** (12) Ve anuñ âlinüñ ve evzâcınıñ ve evlâdınıñ ve ḥulefâsınıñ ve aşḥâbınıñ üzerlerine (13) olsun kim, **اصحاب** **كَالْجُورِ بَأْيِهِمُ اقْتَدَيْتُمْ اهْتَدَيْتُمْ** ve sellem teslimen keşîrân keşîrân. Bilgil ki (14) mevcûdât hemân vücûd-ı Muḥammedî'dür ve âferînişüñ şeceresidür ve hem ol şecerüñ yemişidür (15) ve mebd'e-i maḥlûkâtdur ve ḳatre-i ezeldür ve maḥbûb-ı Ḥudâ'dur. Eger insânuñ mâzîsinden (16) haber vireler, insan diyü haber virürler. Nitekim kelâm-ı kadîm içinde yâd ḳılır. (17) **الْإِنْسَانُ جِئْتُ مِنَ الدَّهْرِ** **هَلْ أَتَى عَلَى** **أَفَدَّ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ** Ammâ ba'd (19) bu muḥtaşardan beyân olan oldur ki, diledüm ki Ḥaḳ te'âlânuñ 'ilminden ve her eşyâda (20) olan sırlaruñ ba'zısından ve esmâ ve şıfat yollarından ve Ḥüdâvend-i cihânuñ (21) tecelliyâtından ve envâr-ı ilâhiyyenüñ zuḥûrâtından ve küşûfât gününüñ 'âlâmetinden (22) ve 'arş kürsinüñ ve levḥ ḳalemüñ ve yedi ḳat gökleriñ ve yedi ḳat yirleriñ (23) tılsımlarından ve bunlarıñ ḳâ'im olmasından ve maḥlûkâtuñ nizâm bulmasından (24) ḥekîmüñ ḥikmetiyle ve ḳâdirüñ ḳudretiyle **عَلَى قَدْرِ الْعُقُولِ** birer remz dinildi ve

² "Her şey onu hamd ile tespih eder" (İsrâ/44).

³ "Onlar, kendilerine kitap, hikmet ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir" (Enâm/89).

⁴ "Biz, bizden öncekiler ve sonrakiler."

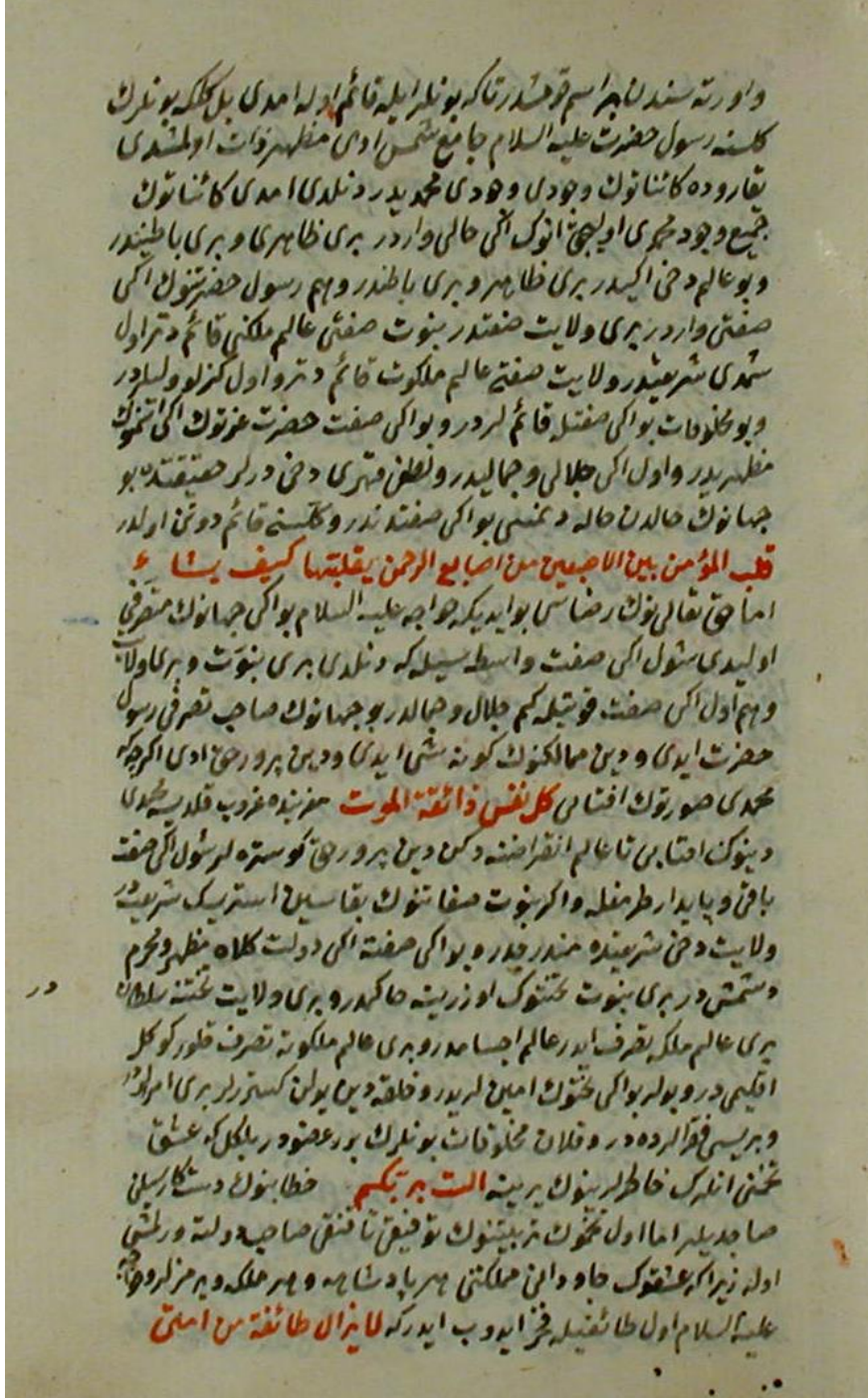
⁵ "Ashabım, yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız doğru yolu bulursunuz."

⁶ "İnsan (henüz) anılır bir şey değilken (yaratılmamışken) üzerinden uzunca bir zaman geçti" (İnsân/1).

⁷ "Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık" (Tîn/4).

⁸ "Akıl yettiğince."

dağı (25) bunlarda yazılan isimlerden meşelâ 'arşda bir ism komışdur ve tahte's-şerâda (26) bir ism komışdur ve dünyānuñ dört köşesinde dört ism komışdur

2a

(1) ve ortasından bir ism komışdur tã ki bunlar ile kã'im ola. İmdi bilgil ki bunlaruñ (2) gelmesine Resül hazret[i] 'aleyhi's-selâm cãmi' düşmiş idi, mazhar-ı zât olmışdı. (3) Yukarıda kãinatun vücdı, vücd-ı Muhammedî'dür dinildi. İmdi kãinãtuñ (4) cemî' vücd-ı Muhammedî olucağ, anuñ iki hãli vardır. Biri zãhirî ve biri bãtınîdür (5) ve bu 'ãlem dağı ikidür, biri zãhir ve biri bãtındur ve hem Resül hazretinun iki (6) şıfatı vardır. [Biri nübüvvet şıfatı ve] biri velâyet şıfatıdır. Nübüvvet şıfatı 'ãlem-i milki kã'im tutar ol (7) şimdi şerî'atdur, velâyet şıfatı 'ãlem-i meleküt[1] kã'im tutar ve ol gizlü velîlerdür (8) ve bu mañlûkãt bu iki şıfat birle kã'imlerdür ve bu iki şıfat Hazret-i 'İzzet'ün iki isminun (9) mazharıdır. Ol iki [ism] celãli ve cemãlidür ve lutfi ve qahrı dağı dirler. Haqîkatde bu (10) cihãnuñ hãlden hãle dönmesi bu iki şıfatdandır ve küllîsini kã'im tutan oldur. (11) **قلب المؤمن بين الصبيين من اصابع الرحمن يقلبها كيف يشاء**⁹ (12) Ammã Haq te'ãlãnuñ rızãsı (12) bu idi ki Hãce 'aleyhi's-selâm bu iki cihãnuñ mutaşarrufı (13) olaydı şol şıfat vãsıtasıyla ki dinildi, biri nübüvvet ve biri velâyet (14) ve hem ol iki şıfat kuvvetiyle kim celãl ve cemãldür ve bu cihãnuñ şãhib-i taşarrufı Resül (15) hazret[i] idi ve dîn memãlikinun güneş i di ve dîn-perver-i Haq idi. Egerçi ki (16) Muhammedî şüretinun âfitãbı **كُلُّ** **نَفْسٍ دَائِقَةُ الْمَوْتِ**¹⁰ mağribinde ğurub kıldı-ysa Muhammed'i (17) dînun âfitãbı tã 'ãlem inqırãzına degin dîn-perver-i Haq göstereler, şol iki şıfat (18) bãkî ve pãyidãr turmağ-ıla turmağla ve eger nübüvvet şıfatınun beğãsın ister isen şerî'atdur (19) velâyet dağı şerî'atda mundericdür ve bu iki şıfat iki devlet-külãha mazhar ve mağrem (20) düşmişdür. Biri nübüvvet tahtınun üzerine hãkimdür ve biri velâyet tahtına sultãndur. (21) Biri 'ãlem-i milki taşarruf ider 'ãlem-i ecsãmdur ve biri 'ãlem-i melekũta taşarruf kıldur gõñul (22) iklîmidür ve bular bu iki tahtun emînleridür ve halkã dîn yolın gösterürler. Biri ümerãlardur (23) ve birisi fuqarãlardadır ve kalan mañlûkãt bunlarun birer 'uzvıdır. Bilgil ki 'aşq (24) tohmını anlarun hãtırlarınun yirine **الَسْتُ بِرَبِّكُمْ**¹¹ hiñãbınun dest-kãrıyla (25) saçdılar. Ammã ol tohmun terbiyesinun tevfiği tã kanķı şãhib-devlete virilmiş (26) ola. Zîrã ki 'aşquñ cãvidãnî memleketini her pãdişãha ve her melike virmezler ve Hãce (27) 'aleyhi's-selâm ol tã'ife-yle fahr idüp eydür ki: **لا يزال طائفة من امتي قامين**¹² **على الحق**

⁹ "İnsanoğlunun kalbi Allah'ın iki (kudret) parmağı arasındadır, onu dilediği gibi çevirir."

¹⁰ "Her canlı ölümü tadacaktır" (Ankebût/57).

¹¹ "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" (Arãf/172).

¹² "Cemiyetler bozulsa da Müslümanlar arasında Hakk'ı tutacaklar olacaktır."